Dění, jsoucno-událost, reaktibilita [1991]
19. 2. 1991 (nepředneseno; místo toho „Mýtus“)

01
Řecká ffie začala otázkou po ARCHÉ; ta byla původně chápána jako „živá“, ale počínajíc Eleaty byla umrtvena. To vedlo k absurditám, na které si ffie zvykla zejména pod vlivem theologie (HYLÉ, první hybatel atd.).

02
V důsledku toho celá myšlenková tradice (ffická, ale i vědecká) považovala změnu nejen za téma nedůstojné vědění a vůbec poznávání, ale dokonce za něco, co poznávat ani nelze (Aristotelés).

03
Zároveň se však ukazovala stále víc nutnost se změnami přece jen zabývat. Zásadou se však stalo usilovat o poznání toho, co se při změně a na změně nemění (předpoklady tu byly již v rozlišování povrchu a podstaty jako toho, co „stojí pod“ – HYPOKEIMENON).

04
Obrovským objevem byla možnost rozvíjení pythagorejské myšlenky číselných vztahů jako ARCHÉ – matematizace (viz Patočka, Arist.). Tím zároveň byla vyzrazena vazba ffie a vědy na některé momenty mytické orientace na archetypy.

05
Právě vyhnání matematizace do extrémních detailů a jemností spolehlivě ukázalo (ovšem až po mnoha staletích) že veškerá neměnnost je jen přibližná a relativní, ale že skutečným základem („podstatou“) všeho je změna či dění.

06
To ovšem znamená nejen obrovský převrat v myšlení jak v detailech, tak v typu soustavnosti (skladebnosti), ale do nejzávažnějších důsledků vedoucí převrat i v myšlenkové strategii.

07
Především musíme zcela opustit jak Aristotelovu myšlenku beztvaré HYLÉ, tak Platónovu myšlenku beztvarého proudu dění, neboť jde o pouhou abstrakci, nerozlučně spjatou s jinou takovou abstrakcí, totiž myšlenkou MORFAI či idejí.

08
Prostá zkušenost i zkušenost současné vědy svědčí pro to, že veškeré dění je především strukturované a za druhé že je individualizované resp. v nejzákladnějších složkách kvantované (má „monadickou“ povahu).

09

Whitehead propracoval koncept takové dějící se monády, o které mluví jako o události (event). Má za jisté, že ffie musí předpokládat nějakou nejmenší, ale základní (vnitřně sjednocenou) událost „prvního řádu“,tedy primordiální. Tu nyní můžeme postavit na místo zmíněných ARCHAI.

10
Primordiální událost je experimentální myšlenkový model a nesmí být předčasně ztotožňována se žádnou myšlenkovou konstrukcí dnešní teoretické fyziky, např. s kvantem. Zde musíme pracovat filosoficky čistě. (Energetické kvantum je fundamentálně odlišné od primordiální události,protože je schopno se velikou rychlostí pohybovat ve světovém prostoru a „trvat“ i „stárnout“ po miliardy let.)

11
Primordiální událost vzniká, trvá nejmenší možnou dobu,to jest po jedno časové kvantum, a pak končí, zaniká. Uvažujeme-li o ní izolovaně, nazýváme ji událostí virtuální (termín je vypůjčen od fyziků). Bez analýzy a dalších důkladných výzkumů nemůžeme rozhodnout, zda jsou si všechny primord.události zcela podobné (stereotypní až na samu mez identičnosti), ale předběžně propedeuticky předpokládejme, že ano.

12
Primordiální událost silně připomíná Leibnizovu monádu, a proto nebude škodit srovnání. Monáda je sice stvořená,ale věčná (konečná) substance. Neděje se celá,ale jen uvnitř. Prostorově je totožná s bodem. Nemá oken. Těl(es)a jako „složené monády“ drží pohromadě mocí Stvořitele. Vývoj je omezen na vnitřní vyčeřování jednoduchých monád. Atd.

13
Sama myšlenka primordiálních událostí nestačí k objasnění vzniku resp. ustavení světa. K tomu je zapotřebí ještě dvojího předpokladu, totiž jednak reaktibility na straně primord.událostí, jednak – a tu jsme zatím zcela závislí na výzkumech dnešní astrofyzikální kosmologie – na jakési superudálosti, pro kterou ffie až dosud nemá své čisté zdůvodnění.

14
Nesmíme však nepozorně přejít nebo přeskočit otázku velké a přímo principiální důležitosti, totiž odkud se vlastně ony primordiální události berou. Je to otázka, kterou klasicky formuloval právě Leibniz: proč je spíše něco než nic? To pro nás tedy znamená: proč jsou vůbec nějaké primordiální události, proč tomu není tak, že by nebylo vůbec nic? (To jest: že by bylo jen „nic“.)

15
Na tuto otázku lze odpovědět poměrně jednoduše (i když mi není známo, že by to už někdo učinil), ale podrobnější analýza by nutně vedla k souvislostem velmi širokým, a to zejména dějinným. Jde totiž o poslední krok distance vůči tzv. metafyzice. To by nás odvádělo jinam; proto jenom docela stručně.

16
Stará (tradiční) metafyzika nezdůvodněně předpokládala,že jsoucí jest a nejsoucí že není, aniž by se na tom něco mohlo změnit (později doplněno: bez příčiny, která ovšem nutně také jest). Z toho pak vyplývá teze, že ex nihilo nihil. Když jsme opustili myšlenku trvalých a neměnných jsoucen, zapomněli jsme na „nic“ – poslední relikt.

17
Netrvá-li beze změny nic, musíme důsledně popřít trvání i u samotného „nic“, tedy u nicoty. Ani nicota nemůže trvat beze změny, ale musí se měnit. A nic se může měnit jenom v něco. Nicota je tedy stavem nestabilním. Změna znamená vždycky také zánik. Už Aristotelés věděl, že zánikem nicoty je vznik.

18
Proto stále něco jest, a zároveň to stále zaniká. Tady se filosofie dostává do blízkosti pojmu fyzikálního vakua, které neznamená nulovou energetickou hladinu. A v situaci ustavičně vznikajících virtuálních primordiálních částic se přihodí jakási zvláštní událost, znamenající zrod světa (kosmu, univerza).

19
Zde se musíme opřít o současnou astrofyzikální teorii kosmogeneze, která počítá s tím, že zároveň se vznikem světa vznikl také prostor a čas. Z filosofického hlediska jsou ovšem nezbytné některé korektury, z větší části spočívající v pojmových upřesněních.

20
Tato upřesnění se týkají především pojetí prostoru a času – fyzikální pojmy nemohou filosoficky vyhovovat. Je třeba přísně rozlišovat mezi primárním časem samotného událostného dění a mezi ekosystémovým („sociálním“) časem jakožto prostředím. Ale to je jiná otázka.

21
Z filosofického stanoviska je však rozhodující jiná věc: teprve v rámci takto vzniklého vesmíru začínají být jednotlivé primordiální události schopny na sebe vzájemně reagovat, tj. přestávají být odsouzeny k izolovanému bytí monád bez oken.

22
Jen díky reaktibilitě nejjednodušších i všech vyšších (pravých) událostí mohl svět vzniknout (= ustavit se) a jen díky jí také může trvat. To má nutně velmi závažné důsledky jak pro chápání „sociálního“ prostoru a času,tak pro chápání povahy samotného světa.

23
Husserlovská fenomenologie není totiž ve svých přístupech dost radikální, neboť pojem fenoménu a fenomenality bez dostatečného zdůvodnění omezuje na

lidskou subjektivitu. Když přijmeme uvedené hledisko reaktibility, musí být zřejmé, že pojem fenoménu musí být rozšířen.

24
Svět vlastně nestojí na primord.událostech jako na základu, který by však byl jeho součástí, nýbrž jako na něčem, co má původně mimosvětný charakter (proto byla řeč o virtualitě). Jde-li nám naproti tomu o základní složky vesmíru, musíme poukázat na to, jak se události navzájem sobě jeví, tedy na jejich fenomenalitu.

25
Svět je tedy založen na fenoménech a reakcích na tyto fenomény. Má proto sám fenomenální charakter, a to bez jakéhokoliv nezbytného vztahu k člověku a k lidské subjektivitě. Proto musí být samo pojetí fenoménu ještě upřesněno.

26
Všechno se zdá naznačovat, že svět je původně pluralitní, tj. že je založen na mnohosti primord.událostí a mnohosti jejich vzájemných reakcí. Bez podrobnějšího zkoumání však nemůžeme vyloučit tu možnost,že původně je „proto-kosmos“ jedinou mega-událostí, která se teprve dodatečně rozpadá.

27
Je otázkou, zda je v této věci kompetentní fyzika, neboť zatím se zdá, že se nedovede orientovat v prvním zlomku sekundy po vzniku světa (viz Weinberg). Filosoficky posuzováno by pojem mega-události nutně vedl k tomu, že zmíněné virtuální (primordiální) události by se od sebe mohly pronikavě lišit.

28
Pokud přijmeme tento předpoklad, mohli bychom položit teoretickým fyzikům následující otázku: jak souvisí energie virtuální částice s délkou jejího „života“? Není myslitelné, že rozpad mega-události a následující vznik světa je důsledkem toho, že byla překročena kritická mez energie, takže k „normálnímu“ zániku virtuální události chyběl dostatečně krátký zlomek času (protože kvantum je příliš dlouhé, ale dále už nedělitelné)?

29
Máme-li od počátku podržet pod kontrolou filosofické aspekty této otázky i jejího případného zodpovědění ze strany fyziků, musíme velmi pozorně sledovat rozdíly i shody obojího pojetí, totiž ffického pojetí virtuální události a fyzikálního pojetí virtuální částice (nebo virtuálního kvanta). (Oboustranná možná inspirace.)

30
Zkoumání této otázky se může ukázat jako velmi významné i pro chápání času a jeho kvantové povahy. Nelze vyloučit, že vnitřní čas primordiální události se zrychluje nebo zpomaluje v souvislosti s ubýváním nebo narůstáním jejího energetického vybavení, takže kritická hodnota se tím může značně posouvat.

31
Zkoumání povahy vzniku primord.událostí a také vyšších typů událostí může také vrhnout nové světlo na ono „nic“, které v důsledku své lability má „tendenci“ zanikat a tak přecházet v „něco“. Tato tendence se totiž jeví dokonce jako „tlak“ či dokonce „přetlak“, k jehož vybití nestačí produkce pouhých primord.událostí, ale který působí dál i na vyšších až nejvyšších úrovních.

32
Rozhodujícím terénem výzkumu však zůstává povaha reakcí a reaktibility. Protože však každá reakce je jen druhem či komplikovanějším typem akce, je třeba se nejprve věnovat analýze samotného fenoménu akce a aktivity.

33
Žádná akce nemůže obstát samostatně, izolovaně od své,tj. sobě příslušné události, neboť je její akcí. To tedy znamená, že každá událost, která podnikne akci, má ještě (přinejmenším) jeden konec navíc kromě svého vlastního, jímž jako celek sama přestává „být“. Dění události se tak vlastně dělí, štěpí do dvou proudů, z nichž jeden podléhá druhému.

34
Má-li se akce proměnit v reakci, musí být založena ještě na něčem dalším, jiném, než může být dáno rozvrhem samotné hlavní události, totiž na nějaké informaci o průběhu a výsledku nějaké předchozí akce.

35
Akce, která na takové informaci založena není, probíhá ve vztahu k okolí (okolnostem, kontextu) nahodile a tedy de facto nefunkčně. Informace, která dovoluje, aby se taková akce změnila v reakci, je zase naopak vždycky kontingentní ve vztahu k průběhu hlavní události.

36
Pro konstituci světa je proto základně významný skutečný poměr mezi strukturami předem rozvrženými a strukturami ex post adaptovanými na kontingentní momenty.